

INFLYATSIYA VA UNGA QARSHI KURASH USULLARI

Mingboyev.I.A

Toshkent moliya instituti “ Moliya va moliyaviy texnologiyalar” yo’nalishi

2-kurs MMT-86 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6298941>

Inflyatsiyaning har tomonlama avj olib ketishi mamlakatda sotsial va iqtisodiy jihatdan qarama-qarshiliklar yuzaga kelishiga olib keladi. Shuning uchun davla tinflyatsiyaning oldini olish, pul muomalasini barqarorlashtirish chora – tadbirlari ishlab chiqadi. Inflyatsiyaga qarshi kurashning asosiy shakllari: inflyatsiyaga qarshi siyosat va pul islohoti hisoblanadi. Oldingi markazlashgan, rejali boshqaruvga asoslangan iqtisodiy tizimda pul muomalasi rejalashtirish asosida boshqarib kelingan. Aholining daromadi va harajatlarini davlat tomonidan muvofiqlashtirib turilgan. Tovar ishlab chiqarishni kengaytirish, aholiga kreditga tovar berish, baholar tizimini o'zgartirib turish va hakazolar. Barcha jarayonlar davlat tomonidan boshqarilgani uchun pul muomalasi qonuni buzilganda davlat o'z vakolati doirasida narxlarni o'zgartirish yo'li bilan, pulreformasi bilan pul muomalasini tartibga solib kelgan. Tarix xaqiqatda ham bu so'zning har tomonlama xavfli ekanligini kursatdi. Chunki inflyatsiya qandaydir alohida olingan bozorda tovarlar va xizmatlar narxining o'sishidagina iborat bulmasdan, bu umumiy iqtisod uchun xavfli hodisadir. Inflyatsiya so'zining iqtisodiy manosi - muomalada mavjud bulgan tovarlar va ularning bahosiga nisbatan ko'p pul chiqarish degan ma'noni anglatadi. Inflyatsiya darajasi- foizlarda ifodalangan ma'lum bir vaqt ichida narx darajasining yillik o'sish sur'ati.

Inflyatsiyaning quyidagi turlari mavjud:

1. *O'rtacha-* yiliga 10% dan ko'p bo'lmagan sekin sur'atlarda rivojlanadi.
2. *Yugurish-* yuqori ko'rsatkichlar (yiliga 10 dan 200% gacha).
3. *Giperinflyatsiya-* juda yuqori sur'at, amalda nazorat qilib bo'lmaydigan inflyatsiya (yiliga 200 dan 1000% gacha).
4. *Kutilgan-* joriy davr omillari asosida hisoblangan kelgusi davrda kutilayotgan inflyatsiya darajasi.
5. *Kutilmagan-* inflyatsiya darajasi ma'lum vaqt davomida kutilganidan yuqori bo'ldi.
6. *Ochiq-* iste'mol tovarlari va ishlab chiqarish resurslari narxlarining oshishi ko'rinishidagi inflyatsiya.

Yashirin- tovar taqchilligidan kelib chiqadigan inflyatsiya, istak bilan birga keladi **DAVLAT ORGANLARI** narxlarni bir xil darajada ushlab turish. Zamonaviy inflyatsiya nafaqat narxlarning ko'tarilishi natijasida pulning sotib olish qobiliyatining pasayishi, balki umumiy noqulay holat bilan ham bog'liq. **İQTİSODİY RİVOJLANİSH** mamlakat. *Inflyatsiyaning asosiy sababi-* milliy iqtisodiyotning turli sohalari: jamg'arish va iste'mol, talab va taklif, davlat daromadlari va xarajatlari, muomaladagi pul massasi va iqtisodiyot iste'molchilari o'rtasidagi nomutanosiblik.

Inflyatsiyaning ichki va tashqi omillarini (sabablarini) farqlash zarur. Ichki omillar orasida:

1. Pul bo'lmagan- iqtisodiyotning nomutanosibligini buzish; tsiklik rivojlanish iqtisodiyot, ishlab chiqarishning monopollashuvi, investitsiyalar muvozanatining buzilishi, davlat monopoliyasi bahosi.

2. Naqd pul- davlat pullarining inqirozi, kredit vositalarining ko'payishi, kredit tizimining aylanishi.

Tashqi omillar - global tarkibiy inqirozlar (xom ashyo, energiya, valyuta), pul-kredit siyosati inflyatsiyani boshqa mamlakatlarga eksport qilish, oltin va valyutani noqonuniy olib chiqish bo'yicha hukumat yo'nalishi.

Mavjud sababga ko'ra inflyatsiyaning ikki turi ajratiladi:

1. Talab inflyatsiyasi- an'anaviy ravishda inflyatsiya ortiqcha talab mavjud bo'lganda yuzaga keladi. Ishlab chiqarish tarmoqlari aholi ehtiyojlarini qondira olmaganligi sababli tovarlarga bo'lgan talab tovarlar taklifidan ko'p. Bu ortiqcha talab narxlarini oshiradi.

2. Ishlab chiqarish tannarxining inflyatsiyasi- bu inflyatsiyaning sabablari:

- Ishlab chiqarishdagi tsiklik tebranishlar yoki tarkibiy o'zgarishlar tufayli mehnat unumdorligi o'sishining pasayishi.
- Xizmat ko'rsatish sohasining kengayishi, katta o'ziga xos og'irlikdagi yangi turlarning paydo bo'lishi **ISH HAQI** va mehnat unumdorligiga nisbatan nisbatan past.
- Nominal ish haqini nazorat qiluvchi kasaba uyushmalarining faol faoliyati, yuqori egri soliqlar natijasida ma'lum sharoitlarda ish haqining oshishi.

Inflyatsiya - bu pul birligining qadrsizlanishiga va tovarlar narxining oshishiga olib keladigan tovar aylanmasi ehtiyojlaridan ortiq pul massasi bilan muomala kanallarini to'ldirish jarayoni. Inflyatsiyani aniqlashda - bu murakkab, ko'p omilli jarayon, uning pul sohasida namoyon bo'lishidan va uning ildizlari (kelib chiqishi) buzilishdan kelib chiqadi. iqtisodiy hayot davlat, iqtisodiyotning inqiroz holati. Demak, inflyatsiya pul muomalasi qonuni talablarining buzilishi bo'lib, uning natijasi pulning muomalaga haddan tashqari ko'p qo'yilishi bo'lib, bu umumiy baholarning oshishiga va pulning qadrsizlanishiga olib keladi. Agar tovarlar massasi pul massasidan oshsa, deflyatsiya iqtisodiyotga xosdir.

Inflyatsiya mulkning haqiqiy qiymatini kam baholanishini, qadrsizlanishning to'planishi xavfini keltirib chiqaradi. Pul, qisqa muddatli bitimlarning keng tarqalganligi, korxonalar va aholi daromadlarining qadrsizlanishi. Shu bilan birga, inflyatsiya eksport qiluvchilar, qarzlarini indekslanmagan miqdorda to'laydigan qarzdorlar, depozitlar bo'yicha past foiz stavkalarini to'laydigan banklar va narxlar o'sishini hisobga olmasdan to'lovlar darajasini ushlab turuvchi davlat uchun foydalidir. Narxlar darajasining o'sish sur'ati yiliga 10% dan oshsa, aholi moddiy qiyinchiliklarni his qila boshlaydi. Bunday inflyatsiya bilan kurashish kerak, chunki u ko'plab odamlarni qashshoqlik chegarasidan pastga tushiradi. Hayot kundan-kunga qiyinlashmoqda, shuning uchun inflyatsiyani qanday to'xtatish va mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatni normallashtirishni tezda hal qilish kerak. Lekin jiddiy inflyatsiya bilan kurashish usullari va ushbu holatda faqat davlat tomonidan ishlatilishi mumkin, chunki bunday vaziyatda aholi hech narsaga ta'sir qila olmaydi.

Hukumat qilish kerak bo'lgan birinchi narsa - bu tovarlar va xizmatlarga bo'lgan talabni kamaytirishdir. Narxlar darajasining ko'tarilishi bilan ko'pchilikning moddiy ahvoli keskin yomonlashayotganiga va talabning pasayishiga qaramay, aholining hashamatli tovarlarni sotib olishga qodir va inflyatsiyadan aziyat chekmaydigan qatlamlari mavjud. Aynan shu

odamlarga hukumat cheklovlari yoki soliqlarning oshishi ta'sir qilishi kerak. Inflyatsiya darajasini aniqlash uchun quyidagi inflyatsiya ko'rsatkichlaridan foydalanish odatiy holdir:

1. Iste'mol narxlari indeksi - odamlar o'z iste'moli uchun sotib olishlari mumkin bo'lgan tovarlar qiymatining umumiy darajasidagi o'zgarishlarni aks ettiradi.
2. Ishlab chiqaruvchilar narxlari indeksi - sanoat ishlab chiqarishi sohasida narx siyosatining o'zgarishini aks ettiradi.
3. Asosiy inflyatsiya - monetar bo'lmagan omillarni tavsiflaydi va CPI asosida hisoblash uchun mo'ljallangan.
4. YaIM deflyatori - yil davomida mamlakatda ishlab chiqarilgan barcha tovarlar qiymatidagi o'zgarishlarni ko'rsatishga qodir.

Moliyachilarning ta'kidlashicha, inflyatsiya kabi jarayon odamlarning turmush darajasiga ta'sir qilishi mumkin. Ayrim tovarlarning qiymatini oshirish ko'pincha tabiiy jarayondir, chunki u ish haqining oshishi natijasida yuzaga keladi. Xulosa qilib aytganda, inflyatsiyani tartibga solish zarurati, mamlakat raqobatbardoshligini oshirish va uning jahon iqtisodiyotiga samarali integratsiyasini mustahkamlashni talab qiluvchi global munosabatlar bilan bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Darslik. T.S. Malikov, O.O. Olimjonov; /-: "Iqtisod-Moliya" 2019.
2. X.S.Xadjaev, I.A.Bakiyeva, Sh.Sh. Fayziev. Makroiqtisodiyot (O'quv qo'llanma) - T.:
3. . <http://www.cbu.uz>- O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti